

Lodewijk Napoleon trekt door Brabant en Zeeland.

Over zijn bezoek aan Vorstenbosch en Nistelrode

De Bataafs-Franse periode is een belangrijke en boeiende periode in de Nederlandse geschiedenis. De Franse revolutie kwam niet zo maar uit de lucht vallen. Gestimuleerd door de Verlichting en de denkbeelden van Rousseau bracht dit in deze periode in het absolutistisch geregeerde Frankrijk een nieuw denken op gang. Met als hoogtepunt de bestorming van de Bastille in 1789 bracht dit de Franse Revolutie op gang. Met als basis de uitgangspunten Liberté, Egalité, Fraternité, vrijheid, gelijkheid en broederschap, was men op zoek naar de ideale, nieuwe samenleving.

De elite moest plaats maken voor de burgerij. De eerste republiek in Frankrijk werd op 21 september 1792 uitgeroepen nadat koning Lodewijk XVI eerder dat jaar was afgezet en gevangengezet. Zijn onthoofding op 21 januari 1793 onder de guillotine bezegelde de republikeinse status definitief.

Ook in Nederland was het onrustig. In 1781 verspreidde men het pamflet 'Aan het volk van Nederland'. Hierin werden een aantal belangrijke zaken zonder omhaal aan de orde gesteld. Men riep op tot verzet. Aan het einde van de 18^e eeuw was Nederland ingedut. De economie stagneerde. Vriendjespolitiek en corruptie teisterde de samenleving. Patriotten roerden zich hier tegen en dat bracht onrust. Ook in Brabant waren, hetzij in mindere mate, patriotten actief zoals Jan van Hooff uit Eindhoven en de Tilburgse fabrikant Pieter Vreede. Dit maatschappelijk ongenoegen bracht polarisatie tegen de orangisten met zich mee. In 1787 vluchtten duizenden patriotten, waaronder ook Brabanders en Zeeuwen, naar Frankrijk. Deze politieke vluchtelingen waren door het Pruisisch leger in Nederland verdreven. Prinses Wilhelmina, de echtgenote van Willem V, was van Pruisische komaf. Het was het Pruisische leger dat Nederland en Willem V, die niets van hervormingsgezinde patriotten moest hebben, kwam helpen. Het verblijf van de patriotten in Frankrijk was tijdelijk. Doel was om Nederland uiteindelijk te bevrijden. De leiders van de patriotten onderhielden hun goede contacten met de Franse revolutionairen. In Frans Vlaanderen vormden de Nederlandse patriotten een soort kolonie. Met de patriotten, in het uniform van het Franse leger, voorop werd in 1793 een poging tot bevrijding ondernomen. Die poging mislukte maar het jaar daarop kwam in december 1794 een tweede poging. Het was bitter koud en de rivieren waren bevroren. Onder leiding van generaal Jean Charles Pichegru maakte men, tijdens de kerstdagen, een oversteek over de grote rivieren naar de rest van Nederland. Voor de Brabanders was de komst van de Fransen een bevrijding. Dat verschilde met de rest van het land. In Zeeland was de komst van de Fransen een fluwelen revolutie. In 1794 werd Zeeuws-Vlaanderen bij Frankrijk ingelijfd. Met de capitulatie van Zeeland in februari 1795 werd Zeeland, ondanks dat het meer orangistisch georiënteerd was, onderdeel van de Bataafse Republiek.

Willem V en zijn gemalin Wilhelmina vluchtten in 1795 naar Engeland. Na de 'Verklaring van de rechten van de Mens' in 1795 kwam Brabant in 1796 eindelijk in de Staten-Generaal en kwamen er afgevaardigden in de landelijke Vergadering. Tot die periode was Brabant generaliteitsland, een wingewest maar zonder enige zeggenschap in het parlement. Deze politieke omwentelingen op nationaal niveau gingen niet zonder slag of stoot. Door onstabiele situaties werd tot twee keer toe een staatsgreep gepleegd. In 1799 werd de Staatsregeling voor het Bataafse volk, met de status van grondwet, aangenomen. Belangrijk onderdeel van deze wet was dat het katholieke geloof, dat hier sinds 1648 nog in het geheim in schuurkerken plaats vond, weer openlijk geuit en beleden mocht worden. De grootste geloofsgemeenschap had recht op de voormalige parochiekerk. Hiervoor kwam er een regeling voor teruggave van

die van oorsprong katholieke kerken. Ze waren echter veelal danig vervallen. In Frankrijk kwam, na een staatsgreep, Napoleon in 1798 aan de macht. Hij kroonde zich, in aanwezigheid van de paus, in 1804 tot keizer. Napoleon was een ambitieus man. Hij vond dat de stabiliteit van de Bataafse regering ver te zoeken was. Hij wilde daar in 1805 verandering in brengen door benoeming van Rutger Jan Schimmelpenninck als raadspensionaris. Om over Europa invloed te hebben benoemde Napoleon zijn vier broers in belangrijke landen als koning. Lodewijk Napoleon, de jongere broer van de keizer, werd Koning van Holland in 1806, waardoor Schimmelpenninck als 'staatshoofd' het veld moest ruimen.

Figuur 1 Feestelijke inkomst van Lodewijk Napoleon als koning van Holland te Amsterdam op 20 april 1808. Optocht van twee koetsen met escorte, op straat veel juichende toeschouwers. Gezien vanuit de Nieuwe Amstelstraat. Rechts de Portugees-Israëlitische Synagoge (thans Mr. Visserplein), rechts vooraan de Grote Synagoge (Nieuwe Amstelstraat). Tekening van Jan Anthonie Langendijk. Rijksmuseum Amsterdam.

De nieuwe koning van Holland had het goed voor met het koninkrijk Holland en was snel geliefd. Hij voer een eigen koers en dit werd hem noodlottig. Dramatisch was de mislukte invasie en bezetting van de Engelsen in de zomer van 1809, vrij kort na de inspectietocht door Lodewijk Napoleon door Brabant en Zeeland, op Walcheren.

In januari 1810 werden Brabant en Zeeland losgeknipt van Holland. Zij gingen voortaan deel uitmaken van het Franse keizerrijk. Lodewijk Napoleon werd door zijn broer gedwongen afstand van de troon te doen. In juli 1810 werd het hele koninkrijk Holland bij het Franse keizerrijk ingelijfd. Holland bleef tot 1813, na de Volkerenslag bij Leipzig, Frans grondgebied. Daarna werd onder leiding van Karel van Hogendorp een nieuw bestuur gevormd. In het najaar van 1813 werd Willem I, de zoon van de laatste stadhouder, uitgeroepen tot soeverein vorst en, een jaar later, tot de nieuwe koning. Willem, die in Engeland verbleef, nam de regeerstijl van Lodewijk Napoleon over. Napoleon werd gevangen gezet en verbannen naar Elba maar hij wist twee jaar later te ontsnappen. Napoleon vormde een nieuw leger en was zo nog 100 dagen keizer van de Fransen totdat hij, in datzelfde jaar

tijdens de Slag bij Waterloo, werd verslagen. Napoleon werd op 22 juni 1815 opgevolgd door Lodewijk XVIII, wat tevens het einde van het Eerste Franse Keizerrijk en terugkeer van de Bourbonmonarchie betekende.

Later, in 1848, zou in Frankrijk de republiek heropgericht worden. Inmiddels kent Frankrijk de vijfde republiek, ingesteld in 1958 door generaal De Gaulle tijdens de Algerijnse oorlog.

Lodewijk Napoleon op bezoek en doortocht in Vorstenbosch en Nistelrode.

Figuur 2 Louis Napoleon, Koning van Holland, schilderij van Charles Howard Hodges uit 1809 (Rijksmuseum).

In 1809 bracht Lodewijk Napoleon een bezoek aan Brabant en Zeeland. Van 13 april tot en met 17 mei trok hij met een gevolg van ca. 150 mensen van Grave door Brabant en Zeeland. Op zaterdagmiddag 22 april ging zijn reis onverwacht door Vorstenbosch. Bedoeling was oorspronkelijk dat hij via Uden zou gaan. Het weer die dag zorgde er voor dat de reis wat anders verliep en de koning met zijn gevolg door Vorstenbosch en Nistelrode trok op zijn dagreis van Den Bosch naar Ravenstein.

In Nistelrode waren de straten feestelijk versierd, de bevolking liep uit en juichte voor de koning. Pastoor Anton Arnoldus Scheij gaf de koning een hand. In 1809 telde Nistelrode 1781 inwoners; daarvan waren er 1772 katholiek, 6 hervormd en 3 joods. De oude Lambertuskerk was sedert 1799 weer in gebruik genomen door de katholieken. De kerk was als stal gebruikt, niet onderhouden en vervallen. Het zou nog tot 1841/1842 duren eer er een nieuwe kerk zou worden gebouwd

daar waar in 1340 een kapel ter ere van Antonius Abt was neergezet. Veel verbeteringen en verbouwingen vonden plaats. Die glans van Nistelrode op de dag van het bezoek van de koning was echter schone schijn. Nistelrode behoorde tot één der armste dorpen van Brabant.

Dominee Stephanus Hanewinckel maakt op zijn reis door de Meierij, enkele jaren eerder, maar weinig woorden vuil aan Heesch, Nistelrode en Berchem. *“Deeze drie dorpen hebben niets bijzonders; Osch, waar ik mij thans bevind, is daar en tegen een schoon dorp, het is de hoofdplaats van het Maasland. In de heide bij Nistelrode loggen ontzaglijk veel keisteentjes. Sommigen echter zijn zeer groot en weegen eenige honderd ponden. Men zegt dat onder dezelve ook diamanten gevonden worden.”*

Die grote armoede was ook de aanleiding voor een latere emigratiegolf naar Amerika. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog zou die armoede Nistelrode treffen en in haar greep houden.

Het aantal boerenbedrijven was 155 en in totaal werkten er slechts 24 mensen als boerenknecht. Nistelrode telde 106 wevers. Om de armoede wat te beteugelen had Nistelrode zich ontwikkeld tot een belangrijk weversdorp. Een jaarloon van een boerenknecht bedroeg 35 gulden; een dienstbode moest met ruim de helft genoegen nemen.

Voedsel was duur, eenzijdig en schaars. Met veel inspanning werd de heide ontgonnen. In Nistelrode dragen veel (oud-) inwoners de familienaam *Van der Heijden*. Die heide bleek bezaaid met stenen

waarvan een groot aantal als vuurstenen gebruikt konden worden. Tot opwinding van de dorpingen werden er in de hei verschillende “diamantsteentjes” gevonden.

Veel gemeentes vroegen tijdens het Koninklijk bezoek om aandacht voor de armoede. De koning deelde immers, daar waar nodig en onder de aandacht gebracht, royaal geld uit. Mogelijk met een gevoel voor schaamte vroeg Nistelrode niets en kreeg daarom ook niets.

Men voelde zich mogelijk toen ook wat ‘overvallen’ en ‘overweldigd’ door de komst van de koning met zijn grote gevolg want die zou immers eerst via een andere route over Uden gaan.

Via de Loo vertrok de koning met zijn gevolg uit Nistelrode, richting Schaijk.

De koning zal hier de boerderij en latere monumentale Brouwershoeve in Nistelrode, die op 3 mei 2005 door de bliksem getroffen werd en ging geheel verloren ging, bij zijn bezoek aan Nistelrode wel gezien hebben. Daar woonde ten tijde van zijn bezoek schepen Leendert van der Heijden. Hij werd later burgemeester en onderwijzer. Dit pand werd later, in de tweede helft van de twintigste eeuw, als brouwerij en herberg gebruikt. De familie Van der Heijden wordt nu nog “de Brouwerstak” genoemd.

Zijn reisroute van Gelderland door Brabant

Donderdag 13 april 1809	Koninklijk Paleis het Loo via Apeldoorn naar Grave
Vrijdag 14 april 1809	Grave, Cuijk, St. Agatha, Beugen, Boxmeer
Zaterdag 15 april 1809	Boxmeer, St. Anthonis, Gemert, Beek, Aarle, Croy, Stiphout
Zondag 16 april 1809	Stiphout, Helmond, Mierlo, Geldrop, Stratum, Eindhoven
Maandag 17 april 1809	Eindhoven, Oirschot, Tilburg
Dinsdag 18 april 1809	Tilburg, Rijen, Oisterwijk, Haaren, Den Bosch
Woensdag 19 april 1809	Den Bosch
Donderdag 20 april 1809	Den Bosch , bezoek aan Halder en Sint Michielsgestel
Vrijdag 21 april 1809	Den Bosch
Zaterdag 22 april 1809	Den Bosch, Vught, Boxtel, St. Michielsgestel, Liempde, Sint-Oedenrode, Veghel, Vorstenbosch, Nistelrode, Schaijk, Herpen, Overlangel, Neerloon, Ravenstein
Zondag 23 april 1809	Ravenstein, Demen, Langel, Dieden, Megen, Macharen, Ooijen, Lithoijnen, Lith, Kessel, Maren, Alem, Fort Blauwe Sluis, Empel, Engelen, Bokhoven, Hedikhuizen, Bern, Herpt, Heusden
Maandag 24 april 1809	Heusden, Heesbeen, Oudheusden, Elshout, Hulten, Drunen, Baardwijk, Waalwijk, Besoyen, Sprang, Capelle, Waspik, Raamsdonkveer en Geertruidenberg
Dinsdag 25 april 1809	Geertruidenberg, Wagenberg, Terheijden, Den Hout, Teteringen, Breda
Woensdag 26 april 1809	Breda
Donderdag 27 april 1809	Breda, Ypelaar, Ginneken, Mastbosch, Princenhage, Leur, Hoeven, Oudenbosch, Standaardbuiten, Klundert, Oudgastel, Willemstad
Vrijdag 28 april 1809	Willemstad met uitstapje naar Goeree Overflakkee
Zaterdag 29 april 1809	Willemstad
Zondag 30 april 1809	Willemstad, Steenberg, Halsteren, Bergen op Zoom
Maandag 1 mei 1809	Bergen op Zoom, Wouw, Roosendaal, Nispen, Ossendrecht, Zuidgeest, Borgvliet, Bergen op Zoom
Dinsdag 2 mei 1809	Bergen op Zoom
Woensdag 3 mei 1809	Bergen op Zoom

Zijn reisroute door Zeeland

Donderdag 4 mei 1809	Bergen op Zoom, Nieuw Vossemeer, Oud-Vossemeer, Tholen
Vrijdag 15 mei 1809	Tholen, Poortvliet, Scherpenisse, Stavenisse met oversteek per boot naar Zierikzee
Zaterdag 6 mei 1809	Zierikzee, Serooskerke, Westenschouwen, Haamstede, Renesse, Noordwelle, Kapelle, Breijdorpe, Zierikzee
Zondag 7 mei 1809	Zierikzee, Dreischor, Zonnemaire, Noordgouwe, Brouwershaven, Zierikzee
Maandag 8 mei 1809	Zierikzee, Ouwerkerk, Nieuwerkerk, Oosterland, Bruinisse, Zijpe, Zierikzee
Dinsdag 9 mei 1809	Zierikzee, Goes
Woensdag 10 mei 1809	Goes, Middelburg
Donderdag 11 mei 1809	Middelburg
Vrijdag 12 mei 1809	Middelburg, Fort Rammekens, Ritthem, West-Souburg, Koudekerke, Biggekerke, Zoutelande, Westkapelle en Middelburg
Zaterdag 13 mei 1809	Middelburg, dagtocht naar Middelburg - Veere, Vrouwenpolder, Fort Den Haak, Oostkapelle, Domburg, Aagtekerke, Serooskerke, Brigdamme, Middelburg
Zondag 14 mei 1809	Middelburg
Maandag 15 mei 1809	Middelburg
Dinsdag 16 mei 1809	Middelburg, Vlissingen, Goes
Woensdag 17 mei 1809	Goes, Oostelijk Zuid-Beveland, Kloetinge, Kapelle, Fort Bath, via Bergen op Zoom, met een overnachting aan boord, waarna het over Rozendaal, Oudenbosch, Breda, Gorcum en Utrecht naar Amsterdam ging, aldus lijfarts Van Maanen in zijn dagboekje.

In de bovenstaande schema's **dikgedrukte plaatsen** verbleef Lodewijk Napoleon gedurende de nacht.

Bronnen:

1. Antoon van Duren zijn geschriften. BHIC, 1824-73
2. Leve de Koning, Lodewijk Napoleon op reis door Brabant en Zeeland.
Hans van der Eeden 2009 ISBN 978-90-78108-03-0
3. Op reis door de Meierij met Stephanus Hanewinkel. (2009)
Voettochten en bespiegelingen van een dominee, 1789-1890. ISBN97 89 08 64 50 183